

Ключевые слова: семья, ценности, семейные ценности, взаимодействие поколений, трансформационные изменения, функции семьи, семейные традиции, ценностно-смысловая сфера личности.

Litvinova O.V.

The problem of saving family values in conditions of transformational changes

The aim of this article consisted in the theoretical justification the problem of saving family values in conditions of transformational changes. The actuality of this problem is defined, which consists in the existence of changes in value-semantic sphere of the individual as older and younger generations, due to the social, political and economic crisis of modern Ukrainian society. Specificity of interaction between the generations in the family as the main indicator of young people's attitudes to family values, traditions, history is characterized. Analysis of the major theoretical approaches to the study of family problems, family relationships, family values in scientific psychological, sociological, educational literature is presented. The main characteristics and functions of family from the positions of I.V. Grebennikova, M. S. Matskovskiy, A.G. Kharcheva are analyzed. Approaches to the definitions "value", "value orientations" are presented. Analysis of individual values of the person is made; classification of values and features of their transformation on the modern stage is made. The main principles of formation of family values as the foundation of a harmonious development of the individual as a person and of society as a whole are identified. Sources – 9.

Key words: family, values, family values, the interaction of generations, transformational change, the functions of the family, family traditions, value-sense sphere of the individual.

Літвінова Ольга Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ

УДК 159.371.147

Лосієвська О.Г.

**ВПЛИВ СМИСЛОВОГО ПРОСТІРУ ТА ОСОБИСТІСНОГО
СЕНСУ НА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У
СТУДЕНТІВ**

У статті розглянуто у загальнотеоретичному аспекті зміст та структура комунікативного процесу. Висвітлено теоретичної моделі комунікативних компетенцій з точки зору методології системного підходу. З'ясовано у що проблема комунікативної компетенції використовує два поняття «комунікація» і «спілкування», визначено співвідношення цих двох понять.

Виходячи з теорії О. М. Леонтьєва, розглядаються положення, які виділяють три досить самостійні площини, що разом охоплюють основну проблематику трансляції сенсів у міжособистісній взаємодії і пояснюють наявність терміну «сміслові комунікації». Також в роботі аналізується поняття «знак», його зміст (значення) і його предметна віднесеність (денотата) виходячи з концепції семіотичного трикутника Огдена-Річарда.

Виокремлюється поняття «смісловий простір», базуючись на цьому конструкті, повчальне спілкування, яке формує «професійне бачення світу», зручує ставлення до будь-яких об'єктів світу, у тому числі й до таких, що не є об'єктами професійної діяльності. Джерел – 11.

Ключові слова: комунікація, комунікативні компетенції, спілкування, студентство, сміслові комунікації, смісловий простір.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально - економічного розвитку ми спостерігаємо перехід від індустріального суспільства до інформаційного. На думку дослідників, це призводить до розширення обсягу комунікативних потоків; збільшення

числа людей, зайнятих в професіях типу «людина - людина», для яких однією з головних складових професійної компетентності є компетентність у спілкуванні. Міжособистісне спілкування характеризується існуванням різних рівнів передачі інформації (вербальний і невербальний), процесом зворотного зв'язку, феноменом комунікативного впливу і наявністю комунікативних бар'єрів. У міжособистісну взаємодію включаються психічні стани партнерів, їх взаємини, наявність співпереживання, спільного досвіду дії. Дослідження показують, що успішність в різних професійних сферах визначається особливостями міжособистісної взаємодії. У цих умовах особливу роль у професійному становленні студентства набуває вміння зрозуміти смисловий простір та сенс у комунікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У загальнотеоретичному аспекті зарубіжними та вітчизняними вченими вивчалися зміст і структура комунікаційного процесу (Дж. Андерсон, Р. Вердербер, К. Ларсон, Г. Почепцов, К. Шенон та ін.) його мовні (І. Бодуен де Куртене, О. Потебня, П. Фортунатов та ін.) та соціокультурні аспекти (М. Бахтін, Л. Виготський, С. Максименко, Е. Сепір та ін.). Психічні механізми ефективності спілкування, кодування та декодування текстів вивчалися у фокусі психолінгвістики, психосемантики та нейролінгвістики (О. Бондаренко, Л. Засекіна, О. Леонтьєв, О. Лурія, Ч. Осгуд, Т. Себеока, Н. Чепелева, Л. Щерба та ін.). Проблеми комунікативної взаємодії суб'єктів діяльності досліджувалися в контексті трансформації психічного образу та особистісного змісту (Б. Ананьєв, В. Зінченко, С. Рубінштейн та ін.), цілеутворення в спільній діяльності (О. Асмолов, Г. Белоусова, Ю. Лотман та ін.), психологічних особливостей підприємницької діяльності (Р. Багоці, О. Данчева, Ю. Швалб та ін.), проблемного міжособистісного спілкування (Р. Вердербер, С. Ільїн, З. Карпенко, Б. Ломов, О. Цуканова та ін.) та ефективної міжособистісної взаємодії (В. Казміренко, М. Корнєв, М. Розенберг, В. Третьяченко, Дж. Уоллен та ін.).

Теоретико-методологічну основу дослідження становили: концепції розвитку психіки та особистості в діяльності (О. Асмолов, Л. Виготський, В. Калін, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Максименко, С. Рубінштейн); принципи системного підходу в психології (В. Казміренко, Б. Ломов, В. Семіченко, В. Третьяченко та ін.); концепції спільної діяльності (В. Журавльов, О. Леонтьєв, Б. Ломов та ін.); наукові підходи до проблеми міжособистісної комунікації (О. Бодальов, О. Блинова, Є. Доценко, В. Знаков, Є. Ільїн, О. Корніяка, О. О. Леонтьєв, Є. Цуканова, Н. Чепелева та ін.) та комунікативної компетенції (О. Бондаренко, І. Зимня, В. Зликов, О. Киричук, Л. Орбан-Лембрик, Т. Титаренко та ін.); теоретичні положення про Я-концепцію як фундаментальний чинник поведінки та розвитку особистості (Р. Бернс, Е. Еріксон, А. Маслоу, Г. Прихожан та ін.).

Мета статті полягає в аналізі концептуальних засад вивчення поняття комунікативних компетенцій та у теоретичному визначенні впливу смислового простору та особистісного сенсу на розвиток комунікативних компетенцій у студентському віці.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Для більш повного дослідження теоретичної моделі комунікативних компетенцій ми вдалися до методології системного підходу (В. Казміренко, Б. Ломов, В. Семіченко, В. Третьяченко та ін.).

Як зазначає В. Семіченко: «Системний підхід впевнено увійшов у методологію сучасних досліджень як провідна концептуальна стратегія розгляду складних об'єктів. Виникнувши як загальна методологія пізнання, затвердившись, як найбільш ефективний метод розгляду природних та штучних систем, він усе ширше використовується у прикладних дослідженнях з педагогіки, психології для вирішення конкретних, практично зорієнтованих питань» [6].

Під системою (система – від гр. *συστήμα* – ціле, складене з частин, поєднання) розуміють множину елементів з їхніми зв'язками та відносинами, які складають певне цілісне утворення [2]. При цьому, як зазначає В. Третьяченко, систему не можна визначити тільки як комплекс предметів, вона повинна мати й певну форму структурної

організації, яка може бути описана як відносини між предметами. Учена зазначає, що ці відносини можуть бути топологічними (близькість, позиція) або динамічними (вплив, залежність, взаємодія тощо). В останніх панує рух і для них характерною є взаємозалежність, яка означає, що вплив одного предмета на інший або відношення одного предмета до іншого справляють вплив на всю систему та на всі її частини. Усі предмети та відносини впливають один на одного й відчувають на собі вплив один одного [2].

В. Казміренко та В. Третяченко зазначають, що специфіка складного об'єкту не може бути зрозумілою, якщо виходити тільки з властивостей та особливостей елементів системи, позаяк вона залежить від цілісної природи та зв'язків і відносин, що виявляється в ієрархічних принципах будови, поліструктурної та багаторівневої організації системи.

Отже, виділено два основних напрямки опису теоретичної моделі як системного утворення: по-перше, вона може і повинна бути розглянута в її предметному бутті, в статиці, тимчасово відстороненому від динамізму її реального існування, тому що тільки таким чином можливо охопити, описати, змодельовати склад і структуру комунікативних компетенцій; по-друге, вона, можливо, і повинна бути розглянута в динаміці її дійсного існування.

Використання понять «комунікація» і «спілкування» породило проблему співвідношення цих двох понять. Зарубіжні дослідники, вивчаючи процеси спілкування, використовують термін «комунікація» [2]. В українській мові є два еквівалента англійському терміну «communication» – «комунікація» та «спілкування». Це спричиняє певні розбіжності в поглядах вітчизняних науковців. У багатьох дослідженнях простежується синонімічність цих понять: «спілкування, комунікація – це, у першу чергу, не що інше, як спосіб внесення тієї чи іншої корекції в образ світу співрозмовника» [11]. У психологічному словнику в словниковій статті «комунікація» дається посилання - де «спілкування – це взаємодія 2 або більше людей, що складається в обміні між ними інформацією пізнавального та/або афективно-оцінного характеру» [7]. У рамках цього підходу поняття «комунікація» та «спілкування» практично повністю дублюють одне одного.

У рамках наступної точки зору спілкування й комунікація розглядаються як пересічні, але несинонімічні поняття [1]. У цьому випадку термін «комунікація» використовується для позначення «цілеспрямованого процесу передачі за допомогою мови (мовного коду) деякого уявного змісту» [3], тобто суто інформаційний процес; а за спілкуванням закріплюються характеристики міжособистісної взаємодії: «спілкування – складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами в спільній діяльності, що включає в себе обмін інформацією та вироблення єдиної стратегії взаємодії...» [8].

У рамках третьої групи позицій, поняття спілкування й комунікації розглядаються як такі, що поглинають одне одного. Одна з точок зору полягає в тому, що базовою категорією є комунікація, яка «відбувається між людьми у формі спілкування як обмін знаковими утвореннями (повідомленнями)» [5], «комунікація – акт спілкування, зв'язок між двома й більше індивідами, яка заснована на взаєморозумінні...» [5].

Але існує і протилежне трактування співвідношення понять «спілкування» й «комунікація», в якому основною категорією вважають «спілкування» [3], «в межах якого виокремлюють три аспекти: комунікацію (обмін), інтеракцію (організацію взаємодії та впливу) та перцепцію (чуттєве сприйняття як основу взаєморозуміння)» [5]. При цьому комунікація виступає посередником між індивідуальною і суспільно значущою інформацією. В обох випадках, не зважаючи на зовнішні відмінності, основна увага акцентується на механізм, який переводить індивідуальний процес передавання і сприйняття інформації в соціально значущий процес персонального і масового впливу.

Таким чином, поняття «спілкування» й «комунікація» мають як спільні, так і

відмінні ознаки. Спільними є їхня співвіднесеність із процесами обміну й передавання інформації і зв'язок з мовою, як засобом передавання інформації. Відмінні ознаки зумовлені різницею у змістовому обсязі цих понять (вужькому і широкому). Це пов'язано з тим, що вони використовуються в різних науках, які на перший план висувують різні аспекти цих понять.

Д. О. Леонтьєв [9], спираючись на основні положення теорії діяльності О. М. Леонтьєва, положення, розглянуті в працях з психології спілкування О. О. Леонтьєва, виділяє три досить самостійні площини, що разом охоплюють основну проблематику трансляції сенсів у міжособистісній взаємодії. Перша з них – це проблема розуміння сенсів іншої людини в спілкуванні. Проблема передавання сенсів у міжособистісному спілкуванні, зокрема, проблема принципів обмежень можливості такого передавання, привертала увагу багатьох психологів, філософів, письменників і поетів, і в нашому розпорядженні знаходиться досить багата феноменологія, описана з різних точок зору. На мові теоретичних конструктів ця проблема традиційно розглядається як проблема співвідношення значення і сенсу. Друга – це проблема координації і трансформації сенсів у спільній діяльності: «сенси породжуються і змінюються в діяльності, в якій тільки й реалізуються життєві відносини суб'єкта» [8; 9]. Очевидно, що без координації на рівні сенсів певним чином складна й тривала в часі спільна діяльність, навіть спрямована на вирішення суто інструментальних завдань, навряд чи можлива. Нарешті, третя – це проблема дії на іншу людину або групу людей на рівні сенсів: «впливаючи на реципієнта, ми прагнемо «спровокувати» його поведінку в потрібному нам напрямку» [8].

У процесі розвитку проблематики сенсу в психології розмежовується окремий клас комунікацій – смислові комунікації, тобто комунікації, в яких у якості повідомлення, що передається, виступає не подана у відчуттях річ або речова властивість, а сенс, що осягається умоглядно. Проблема сенсу в міжособистісній комунікації набула міждисциплінарного характеру. Ресурси для її вирішення черпаються в предметних галузях психології, лінгвістики, семіотики і логіки. Проте в кожному випадку ключем вирішення цієї проблеми є розподіл знаку і значення.

У рамках логічної семантики (Р. Карнап, Б. Рассел, А. Тарський [10]) уявлення про структуру знаку спирається на ідеї Огдена й Річардса, що запропонували концепцію семіотичного трикутника. Семіотичний трикутник Огдена-Річарда «виражає відношення знаку, його змісту (значення) і його предметної віднесеності (денотата, денотативного значення)» [8]. Іншими словами, «денотат» (у лінгвістиці «референт») – це об'єкт реальної дійсності або явище психічної категорії; «значення» (або «сенс») – це уявний образ, що виникає в свідомості людей (психологічна уява) про даний об'єкт (у логіці це «поняття» або «концепт»); прийняте в людському суспільстві найменування об'єкта – це «знак», («ім'я», слово, лексема, символ). Таким чином, «можливе існування слів (імен), що мають один і той самий денотат, але різні десігнати (значення)» [165, с.19].

У 40-х роках ХХ століття Л. Єльмолєв [6] увів поняття конотації («конотатор»). Л. Єльмолєв виходив із того, що мова є засобом пізнання, вихідним пунктом для дослідника є текст, а мета лінгвістичної теорії полягає у виявленні «постійного, що лежить в основі змін» [6]. Статус конотації, як невід'ємної частини тексту дискурсу, став очевидним із процесом становлення і розвитку теорії інтертекстуальності. У прямому значенні поняття конотації було внесене до текстового аналізу Роланом Бартом: «ми маємо на увазі щось інше: конотації лексем (сегменти тексту), її вторинні смисли» [4]. У своїх працях Р. Барт [4] розробив аналітичний інструментарій конотативної семіології. Про конотативне означуване Р. Барт зауважував, що інтертекстуальний зміст не фіксується «ні в словнику, ні в граматиці мови», а Б. Гаспаров наполягав на принциповій «відвертості асоціативних зв'язків».

Короткий огляд використання поняття конотації в різних галузях лінгвістики переконує в тому, що в усіх випадках йдеться про один і той самий мисленево-мовний

механізм. Конотація є невід'ємним елементом мовленнєвої діяльності.

Вже у вісімдесятих роках ХХ ст. О. О. Леонтьєв [9] конкретизував і розвинув ідеї вітчизняної психологічної школи Л. С. Виготського [2] і загальнопсихологічної теорії діяльності. За твердженням О. О. Леонтьєва [9], мова є матеріалом для діяльності пізнання, яка полягає в «розпредмеченні» дійсності за допомогою мови з одного боку, з іншого – для діяльності спілкування або комунікативної діяльності.

На думку М. Бахтіна [2], можливість мовного спілкування з іншими людьми в процесі спільної трудової діяльності призводить до формування автокомунікації, внутрішнього діалогу з самим собою, що є основою, механізмом свідомості: «де починається свідомість, там починається діалог» [2].

С. Джакупов стверджує, що в процесі спільної діяльності її суб'єкти формують спільний смисловий фонд за допомогою взаємної реконструкції цілей один одного і їх прийняття, тобто включення в свою мотиваційно-смислову сферу.

А. Білоусова [26] вважає за критерій спільної діяльності наявність сфери, в якій сенсизміст і цінності одного учасника відповідають сенсамзмісту і цінностям іншого, його потребам, цілям, можливостям, коли кожен учасник розуміє сенсизміст і цінність власних дій і дій партнера. Вчена стверджує, що в спільній розумовій діяльності, з одного боку, у кожного учасника формується своя власна індивідуальна психологічна ситуація, що характеризується своєю динамікою і своїми індивідуальними новоутвореннями; з іншого боку, виникають і спільні новоутворення, що не зводяться до індивідуальних новоутворень кожного учасника.

У структурі загальної психологічної ситуації А. Білоусова [6] розрізняє також активну і потенційно активну сфери. У першій – локалізовані спільні сенсизміст актуально здійснюваної спільної діяльності; друга – потенційна сфера розгортання цієї діяльності, її «зона найближчого розвитку», де спільні сенсизміст ще відсутні, але можуть бути сформовані. Вчена приділяє спеціальну увагу характеру процесові передавання сенсів. «Передати змістсенса у буквальному значенні цього слова не можна. Через складну систему емоційних (емпатійних) засобів спілкування людина осягає сенсизміст іншої людини і формує адекватні (та ніколи повною мірою не тотожні) сенси, і цей процес, по суті, збігається з процесом осягнення сенсів іншої людини і пізнання її цілей, мотивів, що стоять за цими сенсами... Прийняття таких цілей переводить процес осягнення сенсу в його будування: коли те, що було суб'єктивно значущим для одного, стає вирішальним для іншого, тобто не просто тотожно (за емоційним знаком через емпатію), але дійсно спільним для двох людей, що мають спільні цілі» [6].

Контекст передачі сенсу задається характеристиками позиції суб'єкта в спільній діяльності. При цьому позиція суб'єкта відбивається як в структурі мотивів і цілей спільної діяльності, так і в структурі самовідношення суб'єкта спільної діяльності. Тут визначається не лише формування особистості в діяльності, але й зворотний рух – особистісна детермінація самої діяльності. Це перетворення відображає здібність особистості до саморозвитку, до цілеспрямованого формування власних якостей через регульовані нею процеси діяльності, суб'єктом яких вона виступає.

В. Кемеров визначає: «ставленнятавлення людини до предмета опосередковане її ставленням до іншої людини і навпаки, ставлення людини до іншої людини опосередковане її ставленням до предмета. Власне буття особистості виявляє свій предметний і суспільний сенс, оскільки воно реалізується через предметні умови, що створюються іншою людиною (іншими людьми), оскільки воно служить умовою буття іншої людини (інших осіб, суспільства)» [7].

Міжособистісне спілкування працює за моделлю суб'єкт-об'єкт-суб'єкт. Для нас найцікавішим є окремий випадок ситуації взаємодії комунікатора і реципієнта, а саме процедура трансформації особистісного сенсу реципієнта відносно до об'єкта комунікації.

Подібна трансформація може здійснюватися в досить різноманітному репертуарі сценаріїв. Але кожен сценарій здійснюватиметься за обмеженим набором принципів:

- реципієнт є носієм певного переліку цінностей і потреб, що відображають актуальну діяльність реципієнта і що характеризують його суб'єктну позицію в комунікації;

- об'єкт є носієм ряду властивостей, окремі з яких здатні опрідметити в собі вибіркові аспекти ціннісно-мотиваційної сфери реципієнта, а деякі не спроможні цього зробити;

- відбір із загального із загального числа саме тих властивостей об'єкта, які здатні опрідметити в собі аспекти ціннісно-мотиваційної сфери реципієнта, і презентація їх останньому може служити підставою для формування особового сенсузмісту реципієнта відносно до об'єкта комунікації.

Подібний механізм реалізується в структурі міжособистісної комунікації у безпосередній участі комунікатора. Для його реалізації комунікатору необхідно мати достатнє уявлення про ціннісно-мотиваційну сферу реципієнта (це уявлення може бути сформоване в процесі спілкування/комунікації), володіти достатнім уявленням про набір властивостей об'єкта комунікації, володіти достатньою кількістю навичок для презентації відібраних властивостей реципієнтові і сприянню формування в останнього особового змісту відносно до об'єкта комунікації.

Б. Спіцберг [11] зазначав, що комунікації можна навчитися. Іншими словами, на ефективність міжособистісної комунікації можна впливати за допомогою навчання. На думку Б. Спіцберга, уявлення про комунікативні компетенції частково залежить від особової мотивації, знань і навичок суб'єкта. Мотивація відображає відношення суб'єкта до елементів комунікативного процесу: самоставлення, ставлення до об'єкту комунікації, ставлення до опонента як суб'єкта комунікації. Критеріями комунікативної компетентності є знання об'єкта і суб'єкта, знання комунікативних технологій і навички комунікації.

У вітчизняній психології О. Артем'єва [1] розглядає навчання як один із основних процесів, пов'язаних з привласненням сенсів. Природним наслідком такого розуміння навчання виступає гіпотеза про те, що в ході професійного навчання має місце зрушення семантики професійних термінів, причому зрушення це буде спрямоване у бік зближення семантики студентів з семантикою викладача і буде більше виражене в успішних студентів, ніж в неуспішних. З'ясовано, зміни, що відбуваються в ході професійного навчання, ширші, ніж передбачалося на початку. Це пов'язано з впливом професійного навчання на світосприймання в цілому, формування професійного бачення світу. «У результаті навчання відбувається зрушення відношення до об'єктів професійної діяльності, показником якого є трансформація конотативного фону оцінок у предметні властивості. Одночасно, повчальне спілкування, формуючи «професійне бачення світу», зрушує ставлення до будь-яких об'єктів світу, у тому числі й до таких, що не є об'єктами професійної діяльності»[1]. Результати експериментів вітчизняних науковців дають підставу говорити про навчання, як про інструмент побудови повноцінних смислових систем, що «вписуються в структуру суб'єктивного досвіду, активно змінюючи і перебудовувавши його» [1].

Іншими словами, смислові простори учасників спільної діяльності, особливо тих із них, для кого ця діяльність є професійною, можуть коректуватися за допомогою навчання. У цій ситуації йдеться про корекції сенсів відносно всіх елементів спільної діяльності: суб'єктів і об'єктів.

Вирішення проблеми трансформації смислових структур неможливе без уявлення про їх зміст, принципи і механізми виникнення, існування і згасання. За Д. О. Леонтьєвим [9] ці смислові структури можуть бути представлені на трьох рівнях: рівень структур безпосередньо включених у регуляцію процесів діяльності й психічного віддзеркалення – особистісний сенс і смислова установка; рівень смислоутворюючих структур – мотив, смислова диспозиція і смисловий конструкт; рівень особових цінностей і потреб.

Особистісний сенс об'єктів і явищ дійсності – це характеристика, якої вони набувають, будучи презентовані суб'єктові в образі. «Образ – віддзеркалення предмета, і в образі предмет відбивається так, як він виступає в реальних життєвих стосунках, в які вступає з ним суб'єкт» [8]. Функцію презентації особовий зміст реалізує за допомогою двох різних психологічних механізмів – емоційної індикації і трансформації образу. Особовий зміст завжди конкретний; явно або приховано він містить вказівку на ті мотиви, які надають особистісного значення

об'єкту або явищу, і на змістовне відношення між ними: сенс не лише завжди є сенсом чогось, але й завжди є сенсом відносно чогось, і це відношення завжди якісно визначене.

Д. О. Леонтьєв [9] представляє смислову установку, як розпредмечену форму існування сенсу. Це може бути сенс мотиву даної конкретної діяльності, або смислові перешкоди, що вклинюються в процес протікання діяльності, та не пов'язані зі специфікою саме даної діяльності, а породжені стійкими особовими комплексами чи диспозиціями. У визначенні вченого «смислова установка» – це складова ознака виконавчих механізмів діяльності, що відображає життєвий сенс об'єктів і явищ дійсності, на які ця діяльність спрямована, і що феноменологічно виявляється в різних формах дії на протікання актуальної діяльності. Варто зауважити, що смислова установка визначає лише процесуальну сторону змістовних аспектів, представлених суб'єктові в особовому сенсі.

Мотив діяльності – це предмет, включений у систему реалізації відношення суб'єкт-світ, як предмет потреби, що набуває в цій системі властивості спонукати і спрямовувати діяльність суб'єкта. Смислова диспозиція – це відношення до об'єктів і явищ дійсності, що мають для суб'єкта стійкий життєвий сенс, який зберігається у формі фіксованої установки і виявляється в ефектах особово-смислової та настановно-смислової регуляції, не пов'язаній з мотивом актуальної діяльності.

Таким чином, переконуємося в тому, що в смислових диспозиціях можна виділити змістовну сторону, що описується поняттям відношенняставлення), і динамічну сторону, що описується поняттям фіксованої смислової установки. Смислові диспозиції виконують у діяльності функцію побудови (створення) змісту (сенсу), породжуючи похідні від них особистісні сенси – смислові установки.

Д. О. Леонтьєв визначає смисловий конструкт, як стійку категоріальну шкалу, представлену в психіці суб'єкта на рівні глибинних структур образного світу, що виражає значущість для суб'єкта певної характеристики (параметра) об'єктів і явищ дійсності (або окремого їх класу), і таку, що виконує функцію диференціації й оцінки об'єктів і явищ за цим параметром, наслідком якої є приписування ним відповідного життєвого сенсу. Фактично основною цінністю, реалізованою в понятті смислового конструкта, для нас виступає саме чинник оцінки близькості суб'єкта до «моделі потрібного майбутнього», як пише М. Бернштейн, що описує окремий оптимальний для достатку і розвитку індивіда стан життєвих стосунків, або «моделі належного», яка описує вектор бажаного перевтілення дійсності, що визначається інтеріоризованими і встановленими в структурі особи цінностями, за Д. О. Леонтьєвим [9]. Ці утворення формують вихідні точки для подальшої оцінки близькості суб'єкта до реалізації цих моделей.

Необхідно зазначити, що формована на базі позначених моделей система категоріальної шкали слугує інструментом виділення, класифікації і оцінювання суб'єктом значущих характеристик об'єктів і явищ дійсності.

Висновки. Міжособистісна комунікація – це процес взаємодії людей, що складається в обміні між ними інформацією (обмін сенсами – уявленнями, ідеями, установками, настроями, відчуттями тощо), що конституює спільну діяльність суб'єктів комунікації; це спосіб внесення тієї чи іншої корекції в образ світу співрозмовника.

На смислові структури суб'єктів спільної діяльності (студентів) можна впливати з метою їхнього корегування.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская; АН СССР; Ин-т психологии. – М. : Наука, 1980. – 335 с.
2. Баева О.А. Ораторское искусство и деловое общение : учеб. пособ. / О. А. Баева. – [4-е изд., испр.]– М. : Новое знание, 2003. – 368 с.
3. Брушлинский А. В. Мышление и общение (анализ через синтез в процессе

диалогического решения задач) / А. В. Брушлинский, В. А. Поликарпов. – [2-е изд., дораб.]. – Самара : Самар. Дом печати, 1999. – 124 с.

4. Вольнова Л. М. Соціальна психологія: формування компетентності майбутнього фахівця : навч. посіб. / Л. М. Вольнова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 283 с.

5. Жуков Ю. М. Диагностика и развитие компетентности в общении. Спецпрактикум по социальной психологии / Ю. М. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растяников. – Киров, 1991. – 271 с.

6. Засекіна Л. В. Психолінгвістична діагностика: навч. посіб. / Л. В. Засекіна, С. В. Засекін. – Луцьк : РРВ «Вежа» Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 188 с.

7. Леонов Н. И. Психология делового общения : учеб. пособ. / Н. И. Леонов. – М. : Изд-во Московского психолого-социального ин-та; Воронеж: Изд-во НПО МОДЭКС, 2003. – [2-е изд., стер.] – 216 с. (Серия «Библиотека психолога»)

8. Леонтьев А. А. Психология общения : учеб. пособ. / А. А. Леонтьев. – М. : Изд-во Академия, 2007. – 365 с.

9. Леонтьев А. А. Прикладная психолінгвістика речевого общения и массовой коммуникации / А. А. Леонтьев / Под ред. А. С. Маркосян, А. А. Леонтьева, Ю. А. Сорокина. – М. : Смысл, 2008. – 271 с.

10. Панфилова А. П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности : учеб. пособ. / А. П. Панфилова. – [3-е изд.]. – СПб. : ИВЭСЭП ; Знание, 2005. – 495 с.

11. Ludlow Ron. The essence of effective communication / Ron Ludlow, Fergus Panton, Prentice Hall. – New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore, 1922. – 234 p.

References

1. Abul'hanova-Slavskaja K. A. Dejatel'nost' i psihologija lichnosti / K. A. Abul'hanova-Slavskaja; AN SSSR ; In-t psihologii. – M. : Nauka, 1980. – 335 s.

2. Baeva O.A. Oratorskoe iskusstvo i delovoe obshhenie : ucheb. posob. / O. A. Baeva. – [4-e izd., ispr.]. – M. : Novoe znanie, 2003. – 368 s.

3. Brushlinskij A. V. Myshlenie i obshhenie (analiz cherez sintez v processe dialogicheskogo reshenija zadach) / A. V. Brushlinskij, V. A. Polikarpov. – [2-e izd., doraб.]. – Samara : Samar. Dom pečhati, 1999. – 124 s.

4. Vol'nova L. M. Social'na psihologija: formuvannja kompetentnosti majbutn'ogo fahivcja : navch. posib. / L. M. Vol'nova. – K. : Vid-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2011. – 283 s.

5. Zhukov Ju. M. Diagnostika i razvitie kompetentnosti v obshhenii. Specpraktikum po social'noj psihologii / Ju. M. Zhukov, L. A. Petrovskaja, P. V. Rastjannikov. – Kirov, 1991. – 271 s.

6. Zasekina L. V. Psiholingvistichna diagnostika: navch. posib. / L. V. Zasekina, S. V. Zasekin. – Luc'k : RRV «Vezha» Volins'kogo nacional'nogo un-tu im. Lesi Ukraïнки, 2008. – 188 s.

7. Leonov N. I. Psihologija delovogo obshhenija : ucheb. posob. / N. I. Leonov. – M. : Izd-vo Moskovs'kogo psihologo-social'nogo in-ta; Voronezh: Izd-vo NPO MODJeKS, 2003. – [2-e izd., ster.] – 216 s. (Serija «Biblioteka psihologa»)

8. Leont'ev A. A. Psihologija obshhenija : ucheb. posob. / A. A. Leont'ev. – M. : Izd-vo Akademija, 2007. – 365 s.

9. Leont'ev A. A. Prikladnaja psiholingvistika rechovogo obshhenija i massovoj kommunikacii / A. A. Leont'ev / Pod red. A. S. Markosjan, A. A. Leont'eva, Ju. A. Sorokina. – M. : Smysl, 2008. – 271 s.

10. Panfilova A. P. Delovaja komunikacija v professional'noj dejatel'nosti : ucheb. posob. / A. P. Panfilova. – [3-e izd.]. – SPb. : IVJeSJeP ; Znanie, 2005. – 495 s.

11. Ludlow Ron. The essence of effective communication / Ron Ludlow, Fergus Panton, Prentice Hall. – New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore, 1922. – 234 r.

Лосневская О.Г.

Влияние смыслового пространства и личностного смысла на развитие коммуникативных компетенций у студентов

В статье рассмотрено в общетеоретическом аспекте содержание и структура коммуникативного процесса. Освещены теоретические модели коммуникативной компетенций с точки зрения методологии системного подхода. Выяснено во что проблема коммуникативной компетенции использует два понятия «коммуникация» и «общение», определено соотношение этих двух понятий.

Исходя из теории А. Н. Леонтьева, в рассматриваемых положениях, выделяют три достаточно самостоятельные плоскости, которые вместе охватывают основную проблематику транслирования смысла в межличностном взаимодействии и объясняют наличие конструкта «смысловые коммуникации». Также в работе анализируется понятие «знак», его содержание (значение) и его предметная соотнесенность (денотат) исходя из концепции семиотического треугольника Огдена-Ричарда.

Выделяется понятие «смыслового пространства», базуюсь на этом конструкте, общение которое обучает, формирует «профессиональное видение мира», движет отношение к любым объектам мира, в том числе и к таким, которые не являются объектами профессиональной деятельности. Источников – 11.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникативные компетенции, общение, студенчество, смысловые коммуникации, смысловое пространство.

Losievskaya O.G.

The influence of semantic space and personality meaning on development of communicative competence in college-age

The article deals with general theoretical aspect of the content and structure of the communicative process. Was illuminated a theoretical model of communicative competence in terms of the methodology of systematic approach. It was found that the problem of competence uses two terms "communication" and "communication", was defined the relationship between these two concepts.

Was analyzed the situation that have three quite separate plane, which together cover the main issues of translation of meanings in interpersonal interaction and explain the presence of the term "meaningful communication" based on the theory of D. Leontiev. Also, the paper analyzes the concept of "sign", its content and its denotation based on the concept of semiotic triangle of Ogden-Richard.

Was highlighted the concept of "semantic space", based on this construct, instructive communication, forms the "professional vision of the world," shifts the relationship to any object of the world, including to those which are not objects of professional activity. Sources – 11.

Key words: communication, communication competence, students, meaningful communication, semantic space.

Лосієвська Ольга Геннадіївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ

УДК 159.9: [316.6 : 378.032 – 057.87]

Мітічкіна О.О.

СПЕЦИФІКА ЕМПІРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ